

Tijd voor sportbeleid

**Het sportbeleid van het Amsterdamse
stadsdeel Slotervaart/Overtoomse Veld voor
de periode 1998-2002**

Colofon:

- Titel:** Tijd voor sportbeleid
- subtitel:** Het sportbeleid van het Amsterdamse stadsdeel
Slotervaart/Overtoomse Veld voor de periode 1998-2002
- In opdracht van:** Stadsdeel Slotervaart/Overtoomse Veld
- Samenstelling:** Van Dijk, Van Someren en Partners BV, Amsterdam
- Auteur:** Eric Lagendijk m.m.v. Martin van der Gugten
- Datum:** 26 augustus 1997

Inhoudsopgave

	pagina
Woorden vooraf	1
De sport: ziek of springlevend?	1
Het spoorboekje	2
1 De sportwereld	4
1.1 Inleiding	4
1.2 Ontwikkelingen in de sport	4
1.3 De rol van de lokale overheid	10
2 Waarheen, waarvoor?	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Stadsdeel Slotervaart Overtoomse Veld	13
2.3 Visie, uitgangssituatie en doelen	17
2.4 Speerpunten van lokaal sportbeleid	19
3 Actieplan 1998-2002	22
3.1 Inleiding	22
3.2 Faciliteiten	22
3.3 Stimulansen	25
3.4 Organisatie	28
3.5 Fasering en financiering	29
Geraadpleegde documenten	31

buiten op straat.

We kunnen de stelling *'de sport is springlevend'* met tenminste even veel recht verdedigen als de sombere variant *'de sport is ziek'*. De werkelijkheid zal hoogstwaarschijnlijk het midden houden tussen die twee. Op lokaal niveau moet het mogelijk zijn om een meer genuanceerd beeld te geven van de positie van sport en de ontwikkeling die ze heeft doorgemaakt. Dat is de opdracht die verscholen ligt achter het opstellen van deze sportnota. Wij, het bestuur van Stadsdeel Slotervaart/Overtoomse Veld (SLOV) van de gemeente Amsterdam hebben ons tot dusverre weerhouden van het produceren van alomvattende sportbeleidsstukken. Hier dus geen treurig gestemde of juist opgewekte visie op de lokale sportsituatie. Onze beleidsmatige betrokkenheid bij sport kan tot op heden worden gekarakteriseerd als bescheiden en praktisch, en volgde in grote lijnen het stedelijke sportbeleid zoals dat al voor het instellen van stadsdelen vorm had gekregen. Het stadsdeel SLOV herbergt twee sportparken waarvan het onderhoud en beheer toevalt aan de sector Stadsdeelwerken. Een sporthal of zwembad is er niet. Wel is er een watersportcentrum dat mensen uit de wijde omgeving trekt. Ook hebben wij de beschikking over een wieleraaccommodatie die zelfs nationale allure heeft. De gymlokalen die ook door sportgroepen kunnen worden gebruikt, zijn in beheer bij het onderwijs. Sportstimulering is opgepakt door de sector Welzijn Onderwijs en wordt uitgevoerd door de stichting Impuls. De laatste jaren is de roep om een beleidsnota, de eerste namens het stadsdeel, vanuit de politiek echter toegenomen. Hieraan liggen verschillende overwegingen ten grondslag:

- Uit lokaal onderzoek is gebleken dat een aanzienlijk deel van de jeugd wel aan sport zou willen doen, maar drempels ondervindt om zich aan te sluiten bij een sportvereniging.
- Een inventariserend onderzoek (1993) naar het reilen en zeilen van veldsportverenigingen in het stadsdeel, wijst uit dat meerdere clubs met een aantal problemen te kampen hebben. Genoemd worden een afgenomen ledenaantal, een gebrek aan kader en financiële problemen.
- Het optimaliseringsbeleid voor het gebruik van sportvelden dient nader uitgewerkt te worden. Sportpark Riekerhaven kan worden benut voor leisure-achtige, op het bredere terrein van stedelijke recreatie gerichte, activiteiten. De veldsportverenigingen kunnen worden geconcentreerd op sportpark Sloten.
- Enkele bijzondere accommodatievraagstukken vragen om richtinggevende antwoorden. Haalbaarheid, organisatie en financiering zijn de belangrijkste invalshoeken bij een eventuele realisering van een skibaan en overkapping van de houten wielersbaan.
- De relaties tussen sport en spelen in de buurten van het stadsdeel verdienen nadere uitwerking. Hierbij zal afstemming plaatsvinden met het stadsdeelbeleid *'Spelen in de buurt'*.
- Tenslotte kan het huidige sportbeleid worden gekarakteriseerd als adhocbeleid. Het stadsdeel mist een beleidskader waarbinnen vraagstukken met betrekking tot sport kunnen worden geplaatst en behandeld.

Het spoorboekje

Een nota is geen wondermiddel dat alle problemen die zich in en om de sport voordoen oplost. Sportvraagstukken zijn veelal geworteld in de dagelijkse praktijk van verenigingen, welzijnsinstellingen en overheidsorganisaties. Het gaat veelal om doe-vraagstukken. Wat mogen we dan van deze nota verwachten? Aan de daadwerkelijke uitvoering en het ingrijpen in de praktijk, *'het doen'*, gaat *'het denken'* vooraf. Betrokkenen moeten keuzes en plannen maken. Een beleidskader is nodig om aan te geven welke zaken wij als stadsdeel belangrijk vinden. Om maatregelen en plannen ten

uitvoer te brengen zijn een passende organisatie en voldoende faciliteiten en middelen noodzakelijk. Bureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP) hebben wij de opdracht verleend tot het opstellen van deze nota. Ten einde 'het denken' vorm te geven in deze nota heeft DSP de volgende werkwijze gehanteerd:

- het afnemen van interviews bij de portefeuillehouder Sport, bij sportzaken betrokken ambtenaren van het stadsdeel, medewerkers van de stichting Impuls en bestuursleden van alle migrantenorganisaties in het stadsdeel;
- het inventariseren van wensen van sportverenigingen via een 'rondetafelgesprek' tussen stadsdeel en sportclubs;
- een beleidsanalyse van landelijke en lokale nota's, rapporten en onderzoeken op het terrein van sport;
- een drietal bijeenkomsten van de begeleidingscommissie voor deze nota, bestaande uit medewerkers van het stadsdeel en DSP.

Dit spoorboekje geeft aan hoe dit proces is weergegeven in deze sportnota. We beginnen in hoofdstuk 1 met het in kaart brengen van de sportwereld, het onderwerp van deze nota. De meest dominante ontwikkelingen in de sport passeren de revue. Waar mogelijk en nodig gaan wij in op de stand van zaken in ons stadsdeel. Ook besteden we aandacht aan de rol die wij hierbij innemen als lokale overheid ten opzichte van andere partijen. In hoofdstuk 2, getiteld 'Waarheen, waarvoor', presenteren wij onze beleidsdoelen en geven aan met welke uitgangspunten wij rekening dienen te houden. Aan de orde komen speerpunten van beleid, waarmee wij aangeven welke accenten wij leggen. Hoofdstuk 3 is daarvan een uitwerking. Het geeft aan wat wij de komende jaren (1998-2002) samen met andere organisaties willen doen om de sport te blijven ondersteunen. Het hoofdstuk heeft de vorm gekregen van een 'actieplan' op de terreinen van accommodaties, stimulering en organisatie.

1 De sportwereld

1.1 Inleiding

Voordat wij ingaan op het sportbeleid voor stadsdeel SLOV geven wij eerst aan welke meer algemene ontwikkelingen zich voordoen in de sportwereld. In 1.2 staan wij stil bij de sportdeelname, achterstanden van verschillende bevolkingsgroepen, de positie van sportverenigingen en vooral de problemen bij het vrijwilligerswerk in de sport. Deze paragraaf sluit af met een verkenning van het accommodatiebeleid. Daarna komt in 1.3 aan de orde welke rol de lokale overheid kan spelen in het sportbeleid. Een stadsdeel in Amsterdam dient rekening te houden met stedelijke afspraken en ontwikkelingen. Hierbij lopen we alvast een beetje vooruit op hoofdstuk 2 dat expliciet ingaat op het beleid van SLOV.

1.2 Ontwikkelingen in de sport

1 Veranderingen in organisatie en deelname

Sinds de jaren zeventig hebben zich twee belangrijke veranderingen in de sportwereld voltrokken. Allereerst hebben sportverenigingen het monopolie op het gebied van sportorganisatie verloren. Vanaf die tijd hoef je je niet noodzakelijk bij een sportclub aan te sluiten om aan sport te doen. Sporten kan men sindsdien ook bij buurthuizen, de gemeente, de sportschool, het bedrijf of de migrantenorganisatie. Het is een voortdurend vraagstuk wat we nog onder sport kunnen verstaan. Sport is zo populair geworden dat hele vakanties en dagjes uit in het teken staan van sportiviteit. Bergbeklimmen, wandeltochten maken, mountainbiken, skieën en een scala van avontuurlijke activiteiten van parachutespringen tot abseilen maken deel uit van de huidige sportwereld. Reisbureaus bieden vakanties aan in combinatie met sportfaciliteiten. De weg daartoe was al eerder geplaveid door de 'ongeorganiseerde sporter' die zich sinds de 'trim u fit-acties' bewust was geworden van de ongebonden, vrije invulling van sportactiviteiten. Waar het hier om gaat is dat sport is uitgegroeid tot een vrijetijd domein met verschillende soorten aanbieders die met elkaar verweerd zijn in een concurrentiestrijd om potentiële sporters. Sportverenigingen moeten vandaag de dag concurreren met professionele sportaanbieders. Sporters kunnen een afweging maken tussen lidmaatschap van een sportclub met alle mogelijkheden en verplichtingen van dien, zich aansluiten bij een andere organisatie (een uurtje per week bij de sportschool, een instuif bij het buurt-huis of de gemeente) en helemaal geen organisatie.

Een tweede ontwikkeling is de stabilisering van het aantal sporters sinds het eind van de jaren tachtig. Cijfers over ontwikkelingen in sportdeelname wijken vaak van elkaar af vanwege verschillende methodieken, doelgroepen en definities. Om die reden gebruiken wij deze gegevens met enige terughoudendheid. Belangrijker is om ontwikkelingen te traceren die zich al wat langere tijd voordoen. In 1978 beoefende 43% van de bevolking sport op recreatieve wijze. Bijna een vijfde deel van de bevolking deed toen aan wedstrijdsport. In 1990 waren deze percentages gestegen naar 51% en 24%. Volgens een ander onderzoek steeg het percentage leden van sportverenigingen ten opzichte van alle sporters tussen 1983 en 1991 van 52% tot 57%. Het lijkt erop dat mensen in toenemende mate ook voor hun recreatieve sportbeoefening de weg naar verenigingen weten te vinden, want vanaf het begin van de jaren negentig groeit het aantal verenigings-

leden in Nederland weer. Overigens verschilt dat per tak van sport en type vereniging.

In de grote steden ligt het gemiddelde sportdeelname-percentages lager dan elders in het land. Dat hangt samen met de twee belangrijkste voorspellende criteria voor sportdeelname: de sociaal-economische achtergrond en de gemiddelde leeftijd van de bevolking. Hoe hoger de sociaal-economische status en hoe lager de leeftijd, hoe groter de kans dat men aan sport doet. In de grote steden is het aandeel mensen met een lage opleiding en/of een laag inkomen groter dan daarbuiten. Veel autochtone gezinnen met kinderen hebben de stad verlaten. Slechts voor een deel is hun plaats ingenomen door allochtone gezinnen. Allochtone gezinnen behoren gemiddeld veel vaker tot de lage sociaal-economische groep. In 1995 was 21% van de Amsterdammers lid van een sportclub tegenover 24% (volgens NOC*NSF) of 30% (volgens SCP) van de Nederlanders. Overigens zou dit stedelijke percentage zijn gestegen. Tussen 1989 en 1995 is het aantal lidmaatschappen volgens bureau O + S met 29.000 toegenomen. De sportbonden spreken dit tegen: tussen 1985 en 1995 is het aantal Amsterdamse verenigingsleden gelijk gebleven op 140.000. Over het aantal sportende inwoners van stadsdeel SLOV zijn geen gegevens bekend. Ook is er geen compleet overzicht van het aantal leden van sportverenigingen in SLOV. De sport buiten verenigingsverband lijkt zijn verzadigingspunt te hebben bereikt. Dit betekent niet dat de interne dynamiek van de sportwereld is verstomd. Integendeel: juist nu de omvang van de sportmarkt bekend wordt verondersteld, is de strijd om de sporters heviger dan ooit. Ook sportclubs maken vandaag de dag gebruik van marketingtechnieken om leden te werven. Gebleken is dat meer en meer sporters waar vragen voor hun geld en zich kritisch opstellen ten opzichte van lidmaatschappen en deelname.

2 Achterstanden, doelgroepen

Niet alleen op sociaal-economisch en maatschappelijk gebied wordt gesproken van achterstanden, ook op dat van de sport. De groepen met een achterstand zijn grotendeels dezelfde. Twintig jaar sportstimuleringsprojecten ten spijt, kent de sport een ondervertegenwoordiging van ouderen, allochtonen en sociale minima. Qua sportdeelname zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen goeddeels verdwenen: in 1991 deed 66% van de mannen tenminste één maal per jaar aan sport tegenover 63% van de vrouwen. De laatsten zijn tegenwoordig ook vaker dan voorheen lid van een sportvereniging (in 1991: 38% van de mannen en 35% van de vrouwen).

Migranten

Anno 1997 is het voor een Amsterdams stadsdeel een open deur om aan te geven dat het beleid zich rekenschap moet geven van een multiculturele bevolkingssamenstelling. Inmiddels is die multiculturele samenleving een feit, en hebben we te maken met een tweede en derde generatie allochtonen die de landen van herkomst grotendeels kennen door verhalen van hun ouders en grootouders of vakanties. Dit betekent niet dat de integratie van de grootste groepen allochtonen (Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen) zonder problemen zou verlopen. Vooral Turken en Marokkanen behoren onevenredig vaak tot de laagste sociaal-economische groep. Velen van hen hebben geen vaste baan en zijn aangewezen op een werkloosheids- of bijstandsuitkering. Gepensioneerde allochtonen hebben vaak een onvolledig pensioen opgebouwd of moeten zien rond te komen van uitsluitend een AOW-uitkering. Niet zelden wordt een deel van de uitkering of het salaris besteed aan verplichtingen in het land van herkomst. Relatief weinig allochtone jongeren stromen door naar het middelbaar of hoger

beroepsonderwijs en de universiteit. Nog steeds is de uitval van allochtone leerlingen op middelbare scholen te hoog. Het percentage allochtone jongeren dat ooit in contact is gekomen met politie of justitie ligt hoger dan dat van autochtone jongeren in een vergelijkbare situatie.

Nieuwe immigranten komen hoofdzakelijk uit andere landen en vanuit andere overwegingen. Vanaf het begin van de jaren negentig komen vluchtelingen en asielzoekers uit landen waar de mensenrechten worden geschonden of waar een (burger)oorlog wordt uitgevochten. De mogelijkheden tot het verkrijgen van een verblijfsvergunning zijn sindsdien beperkt en hebben ertoe geleid dat immigratie is afgenomen.

Voor allochtonen geldt dat de lage sportdeelname samenhangt met de over het algemeen lage sociaal-economische status. Hoe langer de verblijfsduur in Nederland en hoe hoger hun opleiding, des te vaker allochtonen aan sport doen. Uit Amsterdams onderzoek in 1993 is geconcludeerd dat autochtone Amsterdammers met 43% vaker aan sport doen dan Surinamers/Antillianen (36%), Turken (19%) en Marokkanen (13%). Dat beeld wordt bevestigd door lidmaatschappen van sportverenigingen onder deze groepen. 22% van de volwassen Amsterdammers was toen lid van een sportclub ten opzichte van 10% van de Surinamers en Antillianen, 5% van de Turken en 8% van de Marokkanen. In hun keuze voor een tak van sport laten allochtonen zich veelal leiden door de sportcultuur in de landen van herkomst. Dit verklaart waarom relatief veel allochtonen voetballen, cricketen, zwemmen, en vechtsporten, fitness, gymnastiek en aerobics beoefenen.

Vooraf islamitische vrouwen en meisjes hebben een grote achterstand die moeilijk in te halen blijkt. In veel gevallen wordt het hun uit culturele en religieuze overwegingen verboden aan sport te doen. Autochtone vrouwen en meisjes daarentegen hebben hun achterstand ten opzichte van mannen zo goed als ingehaald.

Jongeren en ouderen

Tegenwoordig doen er veel meer ouderen aan sport dan vroeger. Dit komt omdat vergeleken met zo'n twintig, dertig jaar geleden, ouderen vertrouwd zijn met sport en tijdens hun jeugd al aan sport deden. Ook bij ouderen is er een samenhang tussen sociaal-economische status en sportdeelname. Maar ook de gezondheidssituatie speelt een rol. Mogelijkheden tot sportbeoefening zijn per slot van rekening beperkt als de gezondheid te wensen overlaat.

De groep die het meest aan sport doet is nog steeds de jeugd. Bij het ingaan van de puberteit neemt de sportdeelname langzamerhand af. NOC*NSF geeft aan dat 41% van de Nederlandse jeugd lid is van een sportvereniging. Amsterdamse berekeningen komen uit op 38% van de 12-18 jarigen. Sinds een paar jaar neemt de deelname van de jeugd aan sportclubs in Amsterdam weer toe volgens opgave van de bonden. Ook onder jongeren zien we dat allochtonen minder vaak aan sport doen. Surinaamse en Antilliaanse jongeren komen dicht in de buurt van de autochtone jeugd. Turkse en Marokkaanse jongens sluiten zich eveneens steeds vaker aan bij een sportclub, maar hebben nog een flinke achterstand ten opzichte van autochtone leeftijdgenoten. Meisjes van Turkse en Marokkaanse afkomst doen erg weinig aan sport in verenigingsverband.

Vooraf in de jaren tachtig gingen grote steden ertoe over om sportprojecten op te zetten voor randgroep- of risicjongeren. Deze stonden in het teken van vandalismebestrijding en later criminaliteitspreventie. Het waren vooral jongens in de leeftijd van 16 tot 25 jaar met leerachterstanden, sociale problemen en een ongezonde leefstijl waarvoor deze projecten werden georganiseerd. Inmiddels hebben veel gemeenten sportstimulering voor jongeren een functie gegeven in het kader van 'jeugd en veiligheid'. Ook is er een relatie met de wijkaanpak. Lokale overheden gaan dan zowel uit van een doelgroep als van een gebied, de buurt of wijk. Om de leefbaarheid

daarvan te verbeteren, kan sport een rol spelen als zinvolle vrijetijdsbesteding. De jeugd heeft minder kans zich te vervelen, mensen leren elkaar beter kennen en de openbare ruimte in de wijk krijgt een concrete invulling doordat er sportactiviteiten plaatsvinden.

Gehandicapten

Een laatste groep die meestal wordt genoemd in het kader van sportstimuleringsbeleid zijn de gehandicapten of 'minder-validen'. Voor deze groep is het weinig zinvol om ze als één doelgroep te behandelen. Afhankelijk van de aard van de handicap moet worden bezien welke sportmogelijkheden er zijn. In het beleid gaat het er om dat de sportfaciliteiten voor zoveel mogelijk mensen bereikbaar, toegankelijk en bruikbaar zijn. Wanneer daar bij de bouw en aanleg van sportaccommodaties nog geen rekening mee gehouden is, moeten bouwtechnische aanpassingen ertoe leiden dat dit gewaarborgd wordt. Daarnaast moet rekening worden gehouden met begeleiding bij het vervoer van en naar de accommodatie, en in sommige gevallen met aanpassingen bij instructie en wedstrijden. Het beleid is net als bij allochtonen zoveel mogelijk geënt op integratie in bestaande verbanden. Dit laat onverlet dat categoriale verbanden, in dit geval speciale sportclubs voor de beoefening van één of meer takken van sport door mensen met een bepaalde handicap, ook door de overheid worden ondersteund. Dit zogenaamde tweede spoor voor sportstimulering is zo goed als verlaten bij allochtonen, aangezien ervan wordt uitgegaan dat zij bij het oprichten van eigen organisaties op een zelfde wijze kunnen worden bejegend als autochtonen.

3 Sportverenigingen en vrijwilligerswerk

Het kloppend hart van de Nederlandse sportwereld is het amateurbolwerk van verenigingen en bonden, overkoepeld door NOC*NSF, de landelijke belangenbehartiger voor sport. Hoewel in vele takken van sport geconstateerd kan worden dat men de weg van de professionalisering al langere tijd geleden is ingeslagen, wordt het leeuwendeel van de sportverenigingen nog steeds gedragen door onbezoldigde kaderleden en vrijwilligers. Het sporttechnisch kader, trainers, coaches en begeleiders, ontvangt vandaag de dag vaak wel een financiële (onkosten)vergoeding. Voor bestuurs- en commissietaken wordt een beroep gedaan op de persoonlijke betrokkenheid bij de verenigingen, zonder dat daar betaling tegenover staat.

De overheid spreekt van oudsher haar waardering en voorkeur uit voor de vrijwilligers in de sport die de verenigingskurk drijvende houden. Het vrijwillig verenigingskader houdt de contributie en daarmee de sportbeoefening betaalbaar. De jeugd en sociale minima zien zich hierdoor zo min mogelijk geplaatst tegenover (financiële) obstakels. Dit verklaart de waarde van de sportclub als plaats van ontmoeting en participatie; voor de buurt, voor alle leeftijden en voor diverse etnische groepen. De vereniging biedt de mogelijkheid om mensen te binden, bestuurservaring op te doen en samen te werken. Het is bij uitstek de vereniging die kinderen spelenderwijs normen en waarden bijbrengt. Door hier al voldoende aandacht aan te besteden bij de sportopleidingen, zou wellicht tegenwicht geboden kunnen worden aan de groeiende bezorgdheid over bewegingsarmoede, geweldsbeleving, en slechte voedingsgewoonten van kinderen. Daar waar de sociale vernieuwing erop uit is om mensen in buurten en wijken weer betrokken te laten zijn bij hun leefomgeving, - en daar alle mogelijke moeite voor moet doen-, daar is de sportvereniging traditioneel altijd al sterk in geweest: als laagdrempelige organisatie waarbinnen mensen zonder echte belemmeringen kunnen deelnemen aan allerlei activiteiten.

Wij onderscheiden twee soorten druk op het kader die de positie van sportverenigingen langzamerhand in gevaar brengt: externe en interne druk.

Externe druk

Druk van buitenaf op het verenigingskader wordt vooral gevoeld door clubs verantwoordelijk te stellen voor, of in verband te brengen met, allerlei maatschappelijke taken als normen en waarden, vandalismebestrijding, het bevorderen van sociale integratie en het uitvoeren van taken bij het accommodatiebeheer. Daarnaast zien verenigingen zich over de afgelopen jaren steeds vaker geplaatst tegenover een groeiend aantal overheidsbepalingen waaraan zij moeten voldoen, en die de nodige administratieve handelingen vereisen. Wij noemen wettelijke verordeningen op de terreinen milieubeheer, onroerend zaakbelasting, werkgeverschap in de sport (met name bij trainers/coaches) en horecabepalingen. Verenigingen treden steeds vaker op als gespreks- en onderhandelingspartner van de lokale overheid, zoals bij veranderingen in het accommodatiebeleid. Dit vereist specifieke vaardigheden van bestuurlijk kader, waarvan immers verwacht wordt dat zij tegenwicht kan bieden aan gemeenteambtenaren bij discussies over tarifiering, verhuizingen, uitvoering van beheertaken en sportstimuleringsprojecten.

Interne druk

Vooraf in de grote steden maken sportverenigingen duidelijk dat zij 'het niet langer aankunnen'. Er is namelijk ook sprake van een 'interne druk' op het kader. Verenigingen brengen naar voren dat zij steeds minder gehoor vinden bij hun leden om zich in te zetten als kaderlid. Daarnaast worden de eisen die leden stellen aan het kader steeds hoger. Zij menen daar het recht toe te hebben omdat er immers contributie wordt betaald. In sommige takken van sport loopt het ledental al dusdanig terug dat verenigingen alle zeilen moeten bijzetten om het op peil te houden. En bij een kleiner aantal leden, die dan ook nog eens vaak verkassen van club naar club, is het reservoir potentiële kaderleden kleiner. De interne druk wordt niet alleen vergroot door een kleiner aantal leden waarop een beroep kan worden gedaan. De leden lijken tegelijkertijd minder geneigd zich op te werpen als kaderlid. Er is een generatie ontstaan die 'de ouderwetse clubgeest' (in leven gehouden door de vaste kern van oudere, zittende bestuursleden) niet heeft gekend omdat zij opgroeide in een tijd van de verbreiding van de video-recorder, de personal computer en het ultramoderne fitnesscentrum op de hoek van de straat. 'Waarom je inzetten voor anderen, als alles ook binnen handbereik ligt en anderen jouw zaken ook wel kunnen regelen: alles is te koop!' De kloof tussen verenigingsbestuurders en leden is zodoende groter geworden. Tekenend daarvoor is dat de jaarvergaderingen in de regel zeer matig door de leden worden bezocht. Clubbestuurders hebben het dermate druk met hun taken dat zij steeds minder tijd hebben om zich ook nog eens op de velden of in de hal te begeven. Gevolg is dat bestuurders een minder duidelijk beeld hebben van wensen en behoeften van de leden.

4 Sportaccommodaties

Herstructurering

Ontwikkelingen in het accommodatiebeleid volgen grotendeels de veranderingen in de sportdeelname. Een illustratie hiervan is de procesmatige herstructurering van veldsportaccommodaties. In de jaren tachtig is in Amsterdam net als in andere grote steden een overmaat aan voetbal-, handbal- en korfbalvelden ontstaan door een afnemende bespelingsgraad. De tijd van de onstuimige uitbreiding van sportaccommodaties was duidelijk voorbij, terwijl het ruimtelijke ordeningsbeleid tot doel had de bouw van woningen en kantoren plaats te geven. Elke 'open plek' in de stad werd zodoende kritisch getoetst op gebruik en noodzakelijkheid. Toch is 'het inleveren' van sportvelden beperkt gebleven door de toegenomen populariteit van andere takken van sport, tennis en golf voorop. Dit ging

bijvoorbeeld gepaard met de aanleg van extra banen en greens. Ook accommodaties die te kampen hadden met een groot exploitatietekort in relatie tot een matig gebruik moesten hun deuren sluiten. Een voorbeeld hiervan zijn de openluchtwembaden.

Beheer, onderhoud en privatisering

Onder druk van bezuinigingen, reorganisaties en kerntakendiscussies zijn er vanaf het midden van de jaren tachtig steeds meer begrotingsposten voor sport ingeleverd en 'afgeschaafd'. Vanwege de afstemmingsfunctie voor verenigingen en de relatie met ruimtelijke ordening, welzijn en stedelijk beheer bleef beleidscapaciteit noodzakelijk. Maar er vloeiden -meestal na interne efficiencymaatregelen- steeds meer uitvoerende taken over naar het particulier initiatief. In eerste instantie werden sportstimulerings-taken overgedragen aan het uitvoerend welzijnswerk. Daarna kwamen delen van het onderhoud en beheer van sportaccommodaties aan bod. Klein onderhoud aan de velden was voortaan voor rekening van de verenigingen zelf. Eind jaren tachtig gingen steeds meer gemeenten over tot het geheel of gedeeltelijk overdragen van accommodaties aan beheerstichtingen of verenigingen. Tennisparkeerterreinen kwamen als eerste aan bod, later volgden maneges, zwembaden, sportzalen en velden. Om privatisering te bevorderen, diende de bespeling van de accommodatie zo optimaal mogelijk te zijn. Samenwerking tussen verenigingen, fusies en werving van leden en andere gebruikers bleken daarvoor wenselijk. In de loop van deze veranderingen in beheer zijn ook de huurtarieven van sportaccommodaties gestegen.

Kwaliteitsbewaking op afstand

Zoals sportverenigingen het monopolie op sportdeelname hebben verloren door de komst van andere organisatievormen, zo hebben gemeenten deels autonoom, deels met opzet, afstand gedaan van het monopolie op accommodatieaanbod. Met de opmars van sportscholen, fitnesscentra, verenigingshallen, commerciële 'leisure-parken' en andere particuliere sportaccommodaties zijn gemeentelijke overheden tegenwoordig de partij die financieel verantwoordelijkheid draagt voor de exploitatie van één segment van deze markt. Vanuit bedrijfseconomisch oogpunt betreft dit segment accommodaties met een niet-rendabele exploitatie. Het gaat meestal om:

- sportparken die geschikt zijn voor de beoefening van teamsporten (voetbal, hockey, korfbal, handbal, honk- en softbal), atletiek en wielrennen;
- zwembaden die opengesteld zijn voor zwem- en watersportverenigingen;
- sporthallen die voor training en wedstrijden in gebruik zijn bij zaalsportverenigingen.

Dergelijke accommodaties zijn vanuit commerciële overwegingen niet interessant voor marktpartijen. Ook al worden er onderhouds- en beheertaken overgedragen aan de gebruikers of intermediaire organisaties, dan nog dient de gemeente een financiële bijdrage te leveren om de exploitatie sluitend te maken. Gymnastieklokalen zijn na de decentralisatie van onderwijstaken en huisvestingsgelden in beheer bij de scholen zelf. In sommige gevallen hebben lokale overheden nog een taak bij het verhuren van openbare gymlokalen aan sportgroepen.

Dit is grofweg de verdeling van taken en verantwoordelijkheden bij de exploitatie van sportaccommodaties. Geconcludeerd kan worden dat de voorwaardenscheppende taak van gemeenten is gereduceerd tot het aanvullen van steeds vaker vooraf overeengekomen exploitatiegaranties van accommodaties die dat bedrijfseconomisch daadwerkelijk nodig blijken te hebben. Gemeenten stellen beleidscapaciteit beschikbaar om de kwaliteit van beheer en onderhoud van accommodaties te waarborgen. Deze capaciteit is ook nodig om te toetsen of de accommodatie goed gebruikt wordt. Behoeftes aan accommodaties dient immers in de pas te lopen met

het gebruik ervan. Het regelmatig onderzoeken van die behoefte en het gebruik moet uitwijzen of dat ook zo is. Daarnaast blijven gemeenten de band die zij van oudsher hebben met sportverenigingen aanhouden, omdat sportverenigingen de meest natuurlijke kaders zijn voor sportstimulering. Om die reden ondersteunen de meeste gemeenten sportclubs en worden signalen van verenigingen waaruit blijkt dat zij problemen ondervinden uiterst serieus genomen.

1.3 De rol van de lokale overheid

Sportbeleid

Het zijn van oudsher de gemeenten die zich hebben opgeworpen als aanbieders van sportaccommodaties ten behoeve van verenigingsgebruik. Om de sport betaalbaar te houden en de faciliteiten daarvoor af te stemmen op de landelijke, sporttechnische richtlijnen, kwamen gemeenten tegemoet aan de wensen van de georganiseerde sport. Dit voorwaardenscheppende beleid heeft ertoe geleid dat sportvelden werden aangelegd, zwembaden werden gefinancierd en sporthallen werden gebouwd. De lokale overheden dekten niet alleen de investeringskosten, maar droegen in bijna alle gevallen ook zorg voor beheer en exploitatie. Hieruit zijn de gemeentelijke diensten voor Sport en Recreatie ontstaan. Later, in de jaren zeventig, gingen deze diensten er tevens toe over sportbeoefening onder brede lagen van de bevolking te stimuleren. Dit betekende dat gemeenten vaak zelf sportactiviteiten voor hun inwoners gingen organiseren.

Gemeentelijke overheden of stadsdelen hebben in principe de vrijheid om geheel autonoom een sportbeleid te voeren. Dit betekent dat hier geen wettelijk voorgeschreven regels voor zijn geformuleerd. De praktijk leert echter dat gemeentelijk sportbeleid vanuit de lokale traditie vorm en inhoud heeft gekregen. Radicale beleidswijzigingen komen zelden voor. Enerzijds komt dit omdat meer dan de helft van de inwoners aan sport doet en eventuele negatieve beleidsvoorstellen dus per definitie op veel weerstand stuiten. Anderzijds blijken de meeste gemeenten bij sport ongeveer dezelfde beleidsdoelen na te streven. Er doen zich hoogstens accentverschillen voor in de wijze waarop die doelen gerealiseerd moeten worden. Zo verschillen de tariefstellingen, de organisatie rond sportstimulering en de omvang van het onderhoudspersoneel voor de accommodaties. Maar elke gemeente is het er wel over eens dat sport ondersteuning verdient en maakt financiën vrij om een aantal basisvoorzieningen in stand te houden en de sportbeoefening te stimuleren.

Stadsdelen en de centrale stad

Voor Amsterdam geldt dat de stadsdelen als geconstrueerde bestuurlijke en geografische eenheden deel uitmaken van een groter stedelijk geheel, de gemeente Amsterdam. Stadsdelen zijn binnen de kaders van een beperkte centrale, stedelijke regie vrij om sportbeleid te voeren.

De centrale stad beschikt over drie instrumenten die van invloed zijn op het sportbeleid:

- het **structuurplan** als centraal geregisseerde ruimtelijke ordening. Vanwege het ontbreken van een afzonderlijke bestemming 'sport' is de invloed van het structuurplan op sportbeleid niet groot. De relatie met de centrale stad via de werkgroep Optimalisering gebruik Amsterdamse sportvelden ligt meer voor de hand. Deze werkgroep onderzoekt met enige regelmaat de bespelingsgraad en toekomstige behoefte aan sportvelden in Amsterdam.

- het 'convenant voor waarborging van de belangen van de georganiseerde sport bij gebruik van aan de stadsdelen overgedragen sportvoorzieningen'. In deze overeenkomst tussen de centrale stad en stadsdelen gaat het om een waarborg voor sportverenigingen dat zij voor competitie en trainingen recht hebben op het gebruik van sportfaciliteiten in de stadsdelen. In de praktijk blijkt de bruikbaarheid hiervan te vallen. Alleen het centrale coördinatiesysteem voor het verhuren van sporthallen werkt goed. De overeenkomst geldt niet voor voorzieningen die na de decentralisatie zijn gerealiseerd, en evenmin voor gebruik van gymlokalen door sportclubs. Ook is gebleken dat het convenant ontoegankelijk is bij verschil van inzicht in huurtarieven van sportaccommodaties. De **Verordening op de stadsdelen** geeft daar eveneens geen uitsluitel over.
- het halfjaarlijkse **bestuurlijk overleg** tussen de wethouder Sport van de gemeente Amsterdam en de portefeuillehouders Sport van de zestien stadsdelen. Ook dit instrument biedt onvoldoende soelaas voor een evenwichtige afstemming van sportzaken tussen centrale stad en stadsdelen, aangezien er weinig punten ter bespreking worden aangedragen. Bovendien zijn de belangen van de verschillende stadsdelen bij sport verdeeld.

Van groot belang bij het formuleren van sportbeleid is niet alleen het rekenschap geven van stedelijke afspraken, maar evenzeer het besef dat het sportgedrag van bewoners van stadsdelen niet gebonden is aan bestuurlijk-geografische grenzen. Dat geldt voor het gebruik van zowel groot-stedelijke sportvoorzieningen als van sportvelden, zwembaden en zelfs gymlokalen. Daarmee ontkennen wij niet dat bereikbaarheid of nabijheid van sportvoorzieningen tot de motieven kunnen behoren om gebruik te maken van een lokale sportaccommodatie. Maar benadrukt moet worden dat accommodatiegebruik, en in het verlengde daarvan het lidmaatschap van verenigingen, vooral wordt ingegeven door sociale voorkeuren. Aspecten daarvan zijn de verenigingscultuur, de tak van sport, vrienden en kennissen bij de club, het type vereniging (prestatie versus recreatie, een bepaalde clubhistorie) en het verenigingsaanbod (training, gezelligheid en dergelijke). In de praktijk komt dit erop neer dat inwoners van SLOV zowel gebruik maken van accommodaties binnen als buiten het stadsdeel, en dat inwoners van omliggende stadsdelen dat ook doen.

Op stedelijk niveau functioneert het **Sportservicebureau** bij de afdeling Sport en Recreatie van de dienst Welzijn. Bij dit bureau kan men terecht voor alle informatie ten aanzien van sport. Er is een corps van sportconsulenten die op verschillende deelterreinen van sport werkzaam zijn, zoals 'allochtonen en sport' en gehandicapten. De **Kursuscentrale Amsterdams Sportief (KAS)** organiseert diverse sportkaderopleidingen. Voorts zijn er enkele beleidsmedewerkers aangesteld bij de afdeling Sport en Recreatie. Het stedelijk sportbeleid richt zich onder meer op sportstimuleringsprojecten (Jeugdsport In Beweging, Sport = gaaf!), het ondersteunen van (migranten)sportverenigingen, het opstellen van beleidsplannen, de evaluatie van sportprojecten en het initiëren van onderzoek naar sportvraagstukken.

Daarnaast hanteert de stedelijke afdeling Sport en Recreatie enkele subsidieinstrumenten voor sport die in principe van toepassing zijn op sportverenigingen in alle Amsterdamse stadsdelen, namelijk:

- een vergoeding voor de organisatiekosten van grote toernooien;
- een tegemoetkoming in de onroerend zaakbelasting voor watersportverenigingen;
- een subsidie op het gebruik van gymlokalen, zowel ten aanzien van gymlokalen van het openbaar onderwijs (via het stadsdeel) als van het bijzonder onderwijs (via de centrale stad);
- een contributiekortingsmogelijkheid in het kader van de stadspas voor minima;

- de '1/3-1/3-1/3-regeling' voor subsidie in de bouwkosten van club-accommodaties;
- subsidies vanuit het sportaccommodatiefonds, startsubsidies bij de oprichting van sportverenigingen voor etnische groepen en subsidie ter bevordering van sportactiviteiten door gehandicapten.

Regionale en stedelijke sportvoorzieningen, waaronder het watersportcentrum Sloterpas, ressorteren niet onder de stedelijke dienst Welzijn, maar staan op de begrotingen van de betreffende stadsdelen.

De stichting Amsterdamse Sportraad heeft een ambtelijk secretaris die is ondergebracht bij de afdeling Sport en Recreatie. De sportraad is de belangenbehartiger van de georganiseerde sport in de regio en heeft onlangs een grondige reorganisatie afgerond.

2 Waarheen, waarvoor?

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk formuleren wij het sportbeleid van SLOV voor de periode 1998-2002. Wij beginnen in 2.2 met een voor sport relevante karakterisering van het stadsdeel. Aan de orde komen de bevolking, de sociaal-economische achtergronden en de sportinfrastructuur van stadsdeel SLOV. Om te bepalen waar we naar toe willen, kunnen we ons het beste eerst afvragen waarvoor we iets willen. Daarom besteden we in 2.3 achtereenvolgens aandacht aan onze visie op sport en sportbeleid, de uitgangssituatie en de doelen van beleid. In 2.4 formuleren we drie speerpunten van sportbeleid die daarop voortbouwen.

2.2 Stadsdeel Slotervaart Overtoomse Veld

1 Demografische gegevens

Na de bouw van de westelijke tuinsteden woonden voornamelijk jonge gezinnen uit de (lagere) middenklasse in SLOV. Vanaf de jaren zeventig trok een aanzienlijk deel daarvan weg, naar groeisteden als Purmerend, Zaanstad, Lelystad en Almere. Ouderen bleven achter en zagen dat de meeste nieuwe bewoners een andere culturele achtergrond hebben. In vergelijking met de rest van Amsterdam wonen in SLOV relatief veel jongeren, weinig 20-50 jarigen en veel ouderen. De groepen 5-15-jarigen en 60+ ers zijn oververtegenwoordigd. In 1996 bestaat 25% van de bewoners van het stadsdeel uit kinderen. Een huidige tendens is dat het aantal jeugdigen tot 19 jaar nog steeds sterk groeit.

Naast immigratie is woningbouw van invloed op de bevolkingssamenstelling in het stadsdeel. De bevolking is in de periode 1986-1993 met 15% gegroeid door de projecten Park-Haagseweg, Koningin Wilhelminaplein en Nieuw Sloten. Onder andere de uitbreiding van Nieuw Sloten betekende een verdere vergroting van het verzorgingsgebied van stadsdeel SLOV met meer dan 20% tot 40.621 inwoners in 1997. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om huishoudens uit de hogere en middencategorie. Deze inwoners hebben hun eigen, specifieke wensen op sportgebied. Omdat het aandeel jonge gezinnen met kinderen substantieel is, zal dit binnen afzienbare tijd leiden tot een vergroting van de sportparticipatie en een claim op bestaande en nieuwe voorzieningen. De verwachting is namelijk dat de groei van de bevolking tot 2000 verder door zal zetten, en wel met bijna 29% ten opzichte van het peiljaar 1993. Daarna neemt de bevolking tot 2005 licht toe tot 42.300 inwoners.

In absolute zin neemt de omvang van de categorieën 20-34 jaar en 65+ licht af. De groep die al sterk vertegenwoordigd is, de jeugd tot 20 jaar, zal nog groter worden. Vergeleken met andere stadsdelen blijft het aandeel van ouderen in de bevolking groot. Dit komt vooral door de toename van het aantal 'jonge senioren' in het stadsdeel: de ouderen tussen de 55 en 65 jaar. Ook het aantal 75+ ers zal verder stijgen. Deze ontwikkelingen versterken het beeld van een kinder- en bejaardenrijk stadsdeel. Het aantal dertigers en veertigers zal in de nabije toekomst een deel van de achterstand inlopen.

Anno 1996 behoort 33% van de bewoners tot de doelgroepen van het integratiebeleid voor allochtonen. Dat is gelijk aan het stedelijk gemiddelde.

De grootste etnische groepen zijn de Marokkanen (10%), gevolgd door Surinamers (8,7%) en Turken (4,4%). De buurtcombinatie Overtoomse Veld heeft een oververtegenwoordiging van deze groepen. Er wonen bijvoorbeeld twee maal zo veel Marokkanen als in andere buurten van het stadsdeel. Tot 2005 zal het aandeel Surinamers, Antillianen en Turken licht stijgen als gevolg van een geboorte-overschot. De groei van de Marokkaanse gemeenschap in het stadsdeel vakt na 2000 af. Zodoende daalt het percentage autochtonen in het stadsdeel van 59% in 1996 tot 54% in 2005.

2 Sociaal-economische achtergrond

In vergelijking met andere stadsdelen biedt stadsdeel SLOV en directe omgeving veel werkgelegenheid. Rondom het confectiecentrum aan het Koningin Wilhelminaplein en aan de zuidrand rond de Zuid-as zijn bedrijvenconcentraties. Door de ontwikkeling van de Zuid-as zal de werkgelegenheid aan en rond het stadsdeel verder groeien. Slechts een klein deel van de werknemers is woonachtig in het stadsdeel. Er is, en dat is overigens niet uniek voor stadsdelen aan de periferie van de stad, sprake van een 'mismatch' tussen vraag en aanbod op de lokale arbeidsmarkt.

In SLOV staan per 1-1-1996 2.642 niet-werkende werkzoekenden ingeschreven, wat procentueel neerkomt op zo'n 7% van de beroepsbevolking. Stedelijk ligt het werkloosheidspercentage overigens aanzienlijk hoger. De werkloosheid is het hoogst in Overtoomse Veld. In deze buurt en in Slotervaart stijgt de werkloosheid. Nieuw Sloten heeft een zeer laag werkloosheidspercentage. Er is een sterke samenhang tussen de werkloosheid en het percentage allochtone inwoners per buurtcombinatie. Terwijl het aandeel autochtonen met een baan toeneemt, blijft het aandeel werkzoekenden onder allochtonen groot.

Deze gegevens bepalen voor een belangrijk deel de inkomenssituatie in het stadsdeel. Beschikbare informatie hierover dateert van 1994 en wijst uit dat het gemiddelde inkomen van bewoners van SLOV met netto f 2545,- per huishouden per maand ruim f 100,- hoger ligt dan het stedelijk gemiddelde. De helft van de bewoners wordt gerekend tot de middencategorie met inkomens tussen f 2000,- en f 4000,-. Een derde moet rondkomen van f 1500,- tot f 2000,-. De middencategorie zal de komende jaren groter worden.

3 Sportinfrastructuur

Fysieke sportinfrastructuur

De fysieke sportinfrastructuur van stadsdeel SLOV wordt gekenmerkt door een ruim aanbod van openlucht sport- en recreatievoorzieningen en een beperkte aanwezigheid van overdekte accommodaties. SLOV is vanwege het stedenbouwkundig concept van tuinstad een groen stadsdeel met veel recreatieve groen- en watervoorzieningen. Er is geen sporthal in het stadsdeel, net zo min als een zwembad. Hiervoor kunnen sporters terecht in het nabijgelegen Jan van Galenbad, het Sloterparkbad en de Jan van Galen-sporthal. Als recreatieve voorzieningen kunnen de volkstuincomplexen en schoolwerktuinen worden aangemerkt. De Oeverlanden, stadspark Rembrandtpark, het Siegerpark en het Sloterpark zijn eveneens belangrijke recreatiegebieden. Bij de Sloterplas is een watersportcentrum gevestigd en bij de Nieuwe Meer een jachthaven. Voorts is er een manege gevestigd aan de Sloterweg, genaamd De Ruif. Een andere regionale voorziening is de houten wielerveden bij Sportpark Sloten-Oost. Er zijn twee sportparken, Riekerhaven en Sloten-Oost.

Riekerhaven beschikt over twee handbalvelden en negen voetbalvelden. Vanwege een fusie van korfbalvereniging DTV met Allen Weerbaar in de Watergraafsmeer, is het korfbalveld opgeheven.

Sloten-Oost heeft een breder aanbod: een handbalveld, een veld voor american football, een honkbalveld, een softbalveld en dertien voetbalvelden, waarvan drie met kunstgras. Op dit park kan ook de golfsport worden beoefend: er is een 9-holes golfbaan. De onoverdekte *wielerbaan Sloten* op het sportpark is 25 jaar oud. Ruim tien jaar geleden heeft er een renovatie plaatsgevonden van het houten baanoppervlak. Het is de enige houten baan in Nederland met een lengte van 200 meter. De toeschouwerscapaciteit biedt plaats aan 700 mensen. Naast de wielerbaan is in het sportpark een *asfalt-wielerparcours* gelegen met een lengte van 2.500 meter en een breedte van 5,50 meter. Wielerbaan en parcours hebben samen een belangrijke functie voor de wielersport als trainings- en wedstrijdaccommodatie. In de wintermaanden kunnen wielrenners veldrijden in de berm.

Het watersportcentrum Sloterplass biedt de mogelijkheid om te leren zeilen, surfen en kanoën. Ervaren instructeurs geven cursussen aan diverse doelgroepen die leiden tot het behalen van landelijk erkende diploma's. Er is een aanbod van zeilcursussen voor scholen, gehandicapten en particulieren. Daarnaast wordt de gehele accommodatie verhuurd ten behoeve van vakantieactiviteiten en feesten. Bovendien worden er 'inline-skates' en 'mountainbikes' verhuurd.

Alle hier genoemde sportaccommodaties worden bekostigd, verhuurd, beheerd en onderhouden door stadsdeel SLOV.

Voor gebruiksmogelijkheden en ontwikkelingen ten aanzien van de openluchtrecreatiegebieden verwijzen wij naar het *Basisinrichtingsplan voor de openbare buitenruimte* van het stadsdeel uit 1992. Sportieve recreatie is voorts mogelijk op pleinen in buurten van ons stadsdeel. Vanwege het tuinstadkarakter van SLOV zijn de gebruiksmogelijkheden van de openbare ruimte in veel buurten redelijk goed. In de vorig jaar vastgestelde nota *Spelen in de buurt* hebben wij voorstellen gedaan ter verbetering van deze mogelijkheden voor verschillende leeftijdscategorieën en uitgesplitst naar de buurten.

Binnen het stadsdeel zijn 32 scholen voor basis en voortgezet onderwijs en zeven scholen voor beroepsonderwijs gevestigd. Het merendeel van de scholen heeft een schoolplein en een *gymnastieklokaal*. In hoeverre deze gymnastiekvoorzieningen buiten het bewegingsonderwijs door de scholen worden verhuurd aan sportgroepen is niet precies bekend.

Tot slot biedt het stadsdeel onderdak aan een onbekend aantal *particuliere sportaccommodaties*, zoals enkele sportscholen en een squashcentrum.

Sociale sportinfrastructuur

De sociale infrastructuur van sport in ons stadsdeel omvat alle organisaties die zich op het terrein van de sport begeven. Deze worden van oudsher in twee categorieën onderverdeeld: de sportverenigingen en de 'ongeorganiseerde sport'. Dit laatste begrip is inmiddels achterhaald: ook de sport buiten verenigingsverband is doorgaans goed georganiseerd. In SLOV gaat het hierbij vooral om sportactiviteiten die het welzijnswerk organiseert en om migranteninstellingen die een eigen sportaanbod hebben gerealiseerd. Daarnaast behoort ook de *beleids capaciteit bij het stadsdeel* voor sport tot de sociale infrastructuur. Deze capaciteit is gezien bevolkingsomvang en aanwezigheid van accommodaties zeer beperkt, en bovendien verdeeld over twee sectoren, namelijk Stadsdeelwerken (accommodaties) en Welzijn-/Onderwijs (sportstimulering). Noodgedwongen wordt het beleid uitsluitend ingezet voor nijpende accommodatievraagstukken met een stedelijke reikwijdte (optimalisering, regionale voorzieningen) en sport- en spel-

stimulering voor kinderen en jongeren.

In SLOV hebben we te maken met *sportverenigingen* die gebruik maken van de beide sportparken, de golfbaan, de gymnastieklokalen en de Jan van Galenhal (in stadsdeel Bos en Lommer), het watersportcentrum, de wielersaccommodatie (WVA en Olympia) en de jachthaven. In totaal is het stadsdeel met zo'n 50 sportverenigingen rijk bedeeld.

De voetbalsport is hier het best vertegenwoordigd met KBV, Rivalen en Chabab op Riekerhaven en Blauw Wit, Beursbengels, BDK, Osdorp, Sport, Sparta Amsterdam, ZRC/Herenmarkt, sc Sloten en Gold Star/SNA op Sloten-Oost. In totaal zijn dat 13 voetbalclubs, waarvan een aantal zich hier heeft gevestigd na gedwongen verhuizing uit andere, meer centraal gelegen stadsdelen.

Verder spelen op deze sportparken twee handbalverenigingen (Westervogels en DSG) en op Sloten-Oost de Crusaders (american football) en Quick (honk- en softbal). Van deze verenigingen is bekend hoeveel teams deelnemen aan de competitie. Exacte ledentallen van alle verenigingen ontbreken. Dat geldt ook voor de binnensportverenigingen. Slechts van een aantal voetbalclubs, en een enkele volleybalclub en gymnastiekvereniging is het ledental bekend.

Van beide sportparken hebben de gebruikers zich verenigd in een stichting die de belangen van de huurders behartigt en als spreekbuis kan fungeren van en naar het stadsdeel. Een lokale sportraad ontbreekt vooralsnog.

Op bescheiden schaal zijn *zelforganisaties of migranteninstellingen* actief op het terrein van sportstimulering. Zij maken hierbij gebruik van het gymlokaal van de Ru Paréschool, het activiteitencentrum Atlas, de Jan van Galenhal en speelplaatsen. De afdeling Welzijn ondersteunt de zelforganisaties door middel van subsidie op de accommodatiehuur. De zelforganisaties werken samen met Stichting Impuls. Het Marokkaanse ISCC wordt door de meeste zelforganisaties beschouwd als de 'kartrekker' bij sport. Verder zijn de Turkse stichtingen Burak, El Mohammadi en El Noer actief. Deze stichtingen stemmen hun activiteiten en organisatie op elkaar af. Het aanbod betreft vechtsporten (kickboxen, taekwondo), zaalvoetbal, gymnastiek, 'bewegen', trimmen, aerobics, tafeltennis en zwemmen. Aan deelname zijn geen of nauwelijks kosten verbonden. Het bereik van deze activiteiten wordt geschat op zo'n 220 allochtonen. De meeste activiteiten zijn gericht op Turkse en Marokkaanse jongeren, meestal jongens. Burak richt zich expliciet op Turkse vrouwen. Stichting Raja heeft een hoofdzakelijk Marokkaanse achterban en organiseert in samenwerking met het welzijns-werk sport- en spelactiviteiten. Daar komen ongeveer 60 kinderen op af. Daarnaast voetballen zes door Raja gerecruteerde elftallen onder de vlag van SDW op sportpark Spieringhorn.

De *stichting Impuls* beschikt over een sport- en spelteam dat sportstimuleringsactiviteiten voor jeugd en jongeren uit de buurten van het stadsdeel organiseert. Het team bestaat uit een coördinator, drie medewerkers en 15 assistenten. De organisatie van activiteiten is zorgvuldig afgestemd op de wensen van kinderen en jongeren en het gebied waar zij wonen en verblijven. De assistenten zijn werkzaam in het kader van de Melkert 1-regeling. In de winterperiode vinden de activiteiten plaats in de Jan van Galenhal en in gymlokalen. 's Zomers wordt er gesport op pleinen en speelplaatsen. Vooral in vakanties is het rooster volgeboekt met sport en spel. Bij de planning en uitvoering wordt samengewerkt met het stadsdeel, scholen, buurtorganisaties en sportclubs. Het doel van het sport- en spelteam is gelegen in het verbeteren van het leefklimaat, het bijbrengen van normen en waarden en het aanbieden van een gestructureerde en gezonde vrijetijdsbesteding. Voor het sportbeleid is het van belang dat de jeugd via het aanbod van het sport- en spelteam kennismaakt met velerlei takken van

sport en spel. Het team draagt langs deze weg ook bij aan een veilige wijk. De deelnemers zijn tussen de 6 en 25 jaar. Marokkanen vormen met 90% de belangrijkste deelnemersgroep. Hoewel het aandeel meisjes stijgt, doen er nog steeds veel meer jongens dan meisjes mee. Doorstroom naar sportclubs komt weinig voor. Het gemiddelde aantal deelnemers wordt geschat op 400 in de winterperiode, 280 in de zomer en 170 tijdens zomervakanties. Het totaal aantal kinderen en jongeren dat wel eens meedoet ligt veel hoger dan deze gemiddelde deelnemersaantallen.

2.3 Visie, uitgangssituatie en doelen

1 Visie

Sportbeoefening heeft een belangrijke maatschappelijke betekenis voor stadsdeel SLOV vanuit het oogpunt van sociale integratie, gezondheidsbevordering, werkgelegenheid en zinvolle vrijetijdsbesteding. Om die reden voeren wij een lokaal sportbeleid dat in het teken staat van het scheppen van voorwaarden tot sportbeoefening voor alle bewoners enerzijds, en het stimuleren van sportbeoefening voor die bewoners die dat uit sociaal oogpunt nodig hebben anderzijds. Het accommodatiebeleid moet zakelijk gevoerd worden. Dat wil zeggen dat efficiency van kosten, ruimte en gebruiksmogelijkheden uitgangspunt zijn. Het aanbod van accommodaties moet aansluiten op de vraag naar sport. Deze vraag is aan veranderingen onderhevig als gevolg van gepleegde nieuwbouw, maatschappelijke ontwikkelingen en continue veranderingen in de bevolkingssamenstelling. Hoewel de mogelijkheden van de overheid tot beïnvloeding van de vraag naar sport niet overschat mogen worden, staan wij voor deze vraag te stimuleren en 'stroomlijnen'. Sportverenigingen hebben hierbij een grote eigen verantwoordelijkheid. Samenwerking tussen sportclubs heeft onze steun. Met sportclubs die van onze accommodaties gebruik maken, willen wij komen tot nieuwe afspraken omtrent tarifiering en voorwaarden tot directe subsidiëring.

Maatschappelijke instellingen zoals scholen en het welzijnswerk kunnen bijdragen aan sportstimulering. Dat willen wij aanmoedigen en ondersteunen. Gezien de ontwikkelingen in de sport willen wij het georganiseerd gebruik van sportvelden zoveel mogelijk op sportpark Sloten onderbrengen. Zodoende kan Riekerhaven zich meer profileren als leisurepark. Nader onderzoek moet uitwijzen of meer specifieke accommodaties en faciliteiten in ons stadsdeel haalbaar en wenselijk zijn. Wij hebben inmiddels besloten de wielerveden te overkappen. Verder denken wij aan de realisering van een skibaan. Afstemming van ons accommodatiebeleid met het onderwijs en de centrale stad is hiervoor steeds noodzakelijk. Het voeren en (laten) uitvoeren van sportbeleid vergt een slagvaardige en herkenbare organisatie en een werkbare samenwerking, zowel binnen de stadsdeelorganisatie als met de instellingen daarbuiten.

2 Uitgangssituatie

Bij de uitgangspunten voor het sportbeleid houden wij rekening met een aantal ontwikkelingen die in hoofdstuk 1 al aan de orde kwamen. De volgende ontwikkelingen hebben onze speciale aandacht omdat de verenigingen ze expliciet 'bedreigend' noemden tijdens de discussieavond van 25 februari 1997.

- De draaglast van het kader van sportverenigingen is de afgelopen jaren steeds groter geworden. Vooral in de grote steden geven vele verenigingen signalen af dat zij de draagkracht ontberen om met

vrijwilligerswerk het hoofd boven water te houden. In dat licht mag niet van alle verenigingen worden verwacht dat zij zonder meer allerlei maatschappelijke taken op zich kunnen nemen.

- Individualisering en een toenemende concurrentiedruk binnen de vrijetijdsmarkt doen zich al geruime tijd voor. Hier hebben alle sportverenigingen mee te maken, of het nu om individuele sporten of teamsporten gaat. Van elke aanbieder op de sportmarkt wordt kwaliteit en flexibiliteit verwacht.
- De overheid schept voorwaarden voor sportorganisaties vanuit de gedachte dat sport bijdraagt aan een gezonde en leefbare samenleving. Tegelijkertijd trekt de overheid zich steeds verder terug uit de uitvoering, en beperkt zich meer en meer tot een aantal afgebakende kerntaken. De sport heeft te maken met privatisering van onderhoud en beheer, efficiënt gebruik van accommodaties en subsidiëring op basis van (meetbare) prestaties.
- Als gevolg van kerntakendiscussies binnen de overheid spitst het sportbeleid zich vanuit sociaal oogpunt toe op twee terreinen. Via het accommodatiebeleid wordt geld toegelegd op accommodaties die de markt niet kostendekkend kan exploiteren, zoals sportvelden. Het sportstimuleringsbeleid wordt ingezet in wijken waar bewoners minder dan gemiddeld aan sport doen, en waar sport tevens kan bijdragen aan het verzachten van maatschappelijke problemen.

Daarnaast hebben wij als stadsdeelbestuur oog voor de problematiek van een aantal sportclubs die hun onderkomen in SLOV hebben. Deze problematiek kwam naar voren tijdens de discussieavond met de sportverenigingen voor deze sportnota van februari 1997. De knelpunten bij deze verenigingen komen in hoofdlijnen overeen met de analyse van sportverenigingen die is opgenomen in het *Beleidsplan verenigingssport van de gemeente Amsterdam* (DWA, afdeling Sport en Recreatie, februari 1997). Wij signaleren de volgende knelpunten, waarbij de cijfers zijn ontleend aan een inventarisatie van NOC*NSF uit 1996:

- 22% van de Amsterdamse sportverenigingen beoordeelt de eigen financiële positie als 'minder gezond' en 8% als zorgwekkend. Financiële problemen zijn niet te herleiden tot bepaalde takken van sport of typen verenigingen, maar doen zich in genoemde mate in verschillende sectoren voor. Hoge huurlasten zijn op dit moment nog geen wijd verbreid probleem.
- 30% van de Amsterdamse clubs heeft te maken met ledenverlies. Hier staat tegenover dat 30% hun ledental ziet toenemen. De laatste jaren is het totaal aantal leden van Amsterdamse sportverenigingen stabiel. De verschuivingen in ledental zijn het gevolg van de veranderende populariteit van takken van sport en de bestuurskracht en organisatie van sportverenigingen.
- problemen bij het werven en behoud van kaderleden bedreigen de verenigingsorganisatie en daarmee de continuïteit van sportclubs, ook in Amsterdam. Twee van elke vijf clubs in Amsterdam geeft aan er de laatste jaren onvoldoende in te slagen voldoende vrijwilligers te vinden. Dit geldt zowel voor bestuursfuncties, als voor ondersteunende, sporttechnische en begeleidende taken.
- veel sportverenigingen maken zich zorgen over het gebruik van sportaccommodaties in de toekomst. Veldsportverenigingen hebben te maken met het optimaliseringsbeleid voor sportterreinen wat regelmatig tot onrust leidt. Clubs die gymnastieklokalen huren klagen soms over een gebrekkig onderhoud en het onvoldoende schoonhouden. Ook de sociale veiligheid op en rond sportaccommodaties is niet in alle gevallen voldoende. Die zorg is vaak gerelateerd aan de slechte bereikbaarheid van de accommodatie en de matige parkeerfaciliteiten ter plekke.

3 Doelen

Aan de genoemde uitgangspunten ligt de overtuiging ten grondslag dat de sport ook binnen SLOV belangrijke maatschappelijke waarden genereert. Zo draagt deelname aan sport bij aan de sociale cohesie binnen het stadsdeel. In georganiseerd verband speelt ook mee dat leden gezamenlijk de club draaiende moeten zien te houden. Veel mensen maken op informele wijze kennis met sport. Recreatieve sportactiviteiten in de buurten kunnen ertoe leiden dat zij regelmatig sport gaan beoefenen. Via sportstimuleringsacties kunnen sportclubs leden werven. Scholen, club- en buurthuizen en migrantenorganisaties zijn belangrijke instanties die potentiële sporters naar verenigingen kunnen leiden. Dit vraagt van sportverenigingen wel een actieve houding, gericht op continuïteit en groei.

Tegen deze achtergrond stellen wij ons ten doel zodanige voorwaarden te scheppen dat een zo breed mogelijk sportaanbod voor inwoners van ons stadsdeel bereikbaar is. Bij het aanbod van sportaccommodaties in SLOV houden wij rekening met de ligging van ons stadsdeel in het grootstedelijk verzorgingsgebied van Amsterdam. Voor groepen die om een of andere reden moeite hebben om de stap naar de sport op eigen kracht te zetten, kunnen wij als lokale overheid (tijdelijk) extra inspanningen leveren. Het gaat dan om mensen met een minimuminkomen, ouderen, gehandicapten, risicjongeren en nieuwkomers. Samenwerking met en integratie binnen de bestaande sportorganisaties verdient de voorkeur. Als lokale overheid zien wij het als onze eerste verantwoordelijkheid om basissportvoorzieningen in stand te houden, en de organisatie van sportactiviteiten derhalve over te laten aan het particulier initiatief. Dat is niet uitsluitend het bolwerk van sportverenigingen in ons stadsdeel. Wij rekenen ook de stichting Impuls hierbij, alsmede migranteninstellingen en commerciële sportaanbieders.

2.4 Speerpunten van lokaal sportbeleid

Versterking van het huidige beleid en speerpunten van nieuw beleid concentreren zich rond drie thema's:

1 Voorwaardenscheppende taak voor de georganiseerde sport

De band van het stadsdeel met de sportverenigingen is zakelijk en beperkt zich grotendeels tot ingebruikgeving van de accommodatie:

- Efficiency van onderhoud en beheer heeft blijvende aandacht. Onderzocht zal worden welke taken de verenigingen door middel van **zelfwerkzaamheid** kunnen uitvoeren. Hier ligt tevens een relatie met de Melkert 1-regeling die ook op de sportsector betrekking heeft. Het is mogelijk verenigingen via deze regeling professionele ondersteuning te bieden bij nader te bepalen taken in beheer en onderhoud van de accommodatie.
- Een **kosten/baten-analyse** van sportaccommodaties moet daaraan voorafgaan.
- Met de uitkomsten daarvan, en in overleg met de georganiseerde sport, kan dan worden gezien of (directe) **budgetsubsidies** het huidige (indirecte) subsidiebeleid van niet-kostendekkende tarieven zullen vervangen.
- Deze ingrijpende koerswijziging moet nadrukkelijk in samenhang worden gezien met de **optimalisering van sportvelden** en het financiële beleid van sportverenigingen en stadsdeel. Het optimaliseringsbeleid voor sportvelden zal nadrukkelijk in overleg met de huurders van beide parken vorm krijgen. Ook de relatie van het stadsdeel met het stedelijke sport-

beleid en de overeenkomsten die daarvoor gelden, mogen hierbij niet uit het oog worden verloren.

- Onze specifieke aandacht bij het accommodatiebeleid gaat uit naar de **sociale veiligheid** van vooral de sportparken. Hierbij zal de **bereikbaarheid** met het openbaar vervoer in worden meegewogen, evenals de **parkeervoorzieningen**.
- Het vaststellen van de bezettingsgraad van **overdekte sportaccommodaties** (gymnastieklokalen en -zalen) zal worden meegenomen in een onderzoek naar het gebruik van onderwijs- en welzijnsvoorzieningen dat nog dit jaar van start gaat. Dit onderzoek maakt deel uit van het Integraal huisvestingsplan Welzijn/Onderwijs. Eventuele knelpunten in het gebruik van deze accommodaties zullen worden aangepakt. Hierbij zal de behoefte voor medegebruik door sportclubs en andere sportgroepen worden afgestemd op het aanbod van overdekte sportaccommodaties in aangrenzende stadsdelen.

2 De organisatorische infrastructuur van sport en beleid

Welke ambities het stadsdeel ten aanzien van sport ook heeft, zowel de interne als externe organisatie van beleid c.q. bestuur van sportzaken verdient zonder meer aandacht:

- Binnen het stadsdeel is de formatie voor sportbeleidszaken beperkt en bovendien verdeeld over twee sectoren. Er zal gestreefd moeten worden naar coördinatie en afstemming van beleid. In deze beleidsperiode zal de noodzaak van **een vast aanspreekpunt** voor sportzaken, vooral op het terrein van sportstimulering, alleen maar toenemen. Daarbij moet ook het gebruik van gymnastieklokalen en de relatie met het onderwijs worden betrokken.
- De externe organisatie van sportzaken, in casu de samenwerking tussen sportverenigingen, is verbrokken over twee sportparken door middel van beheerstichtingen. Deze heeft hoofdzakelijk betrekking op accommodatiegebruik. Met sportgroepen die gebruik maken van gymlokalen is geen directe band, want die loopt al enige tijd via de scholen. Het is wenselijk dat sportverenigingen de samenwerking een grotere reikwijdte, en daarmee meerwaarde geven.

Dit stroomlijnen van de interne en externe organisatie van sport in ons stadsdeel moet ertoe bijdragen dat voorkomende problemen bij sportverenigingen op tijd kunnen worden aangepakt. Hoewel wij vinden dat de sportverenigingen zelf de eerst aangewezenen zijn om dat te doen, hebben wij wel een gedeeld belang om daar een bijdrage aan te leveren:

- Door middel van een **georganiseerd overleg** tussen stadsdeel en sportplatform i.o. kan met enige regelmaat gecommuniceerd worden welke problemen en oplossingen de sportclubs aandragen.
- Als stadsdeel spelen wij bovendien een **bemiddelende rol** tussen gemeentelijke diensten en producten met betrekking tot sport (aanbod) en de vraag van de lokale verenigingen. Op die manier kunnen problemen ten aanzien van kader en ledental worden aangepakt. Financiële problemen zijn daar vaak een afgeleide van. Ook die dienen in een vroeg stadium te worden besproken in genoemd overleg.

3 Sport, onderwijs en welzijn

Op de grensvlakken van sport, welzijn en onderwijs treedt de maatschappelijke betekenis van sport in volle glorie naar voren. In SLOV wordt sport mede gebruikt als middel in het preventief jeugdbeleid.

- **Stichting Impuls** organiseert sportactiviteiten op zogenaamde vindplek-

ken waar kinderen en jongeren samenkomen. Kennismaking met sport en (recreatieve) sportbeoefening zal verder worden gestimuleerd voor een aantal doelgroepen.

- Wij beschikken niet over sportdeelnamecijfers, maar uit landelijke onderzoeken is bekend welke groepen ondervertegenwoordigd zijn in de sport. Mede in het licht van de lokale bevolkingssamenstelling en ontwikkeling daarvan zijn het de sociale minima, de schoolgaande jeugd en risicojongeren, ouderen en gehandicapten die extra ondersteuning nodig hebben. In de aanpak zal rekening worden gehouden met de **behoefte aan sport** onder deze groepen. Bij de organisatie en uitvoering kan gebruik worden gemaakt van sportstimuleringsmethodieken die hun waarde hebben bewezen. Omdat veel leden uit allochtone groepen tot de sociale minima behoren, blijkt het gewenst om ook specifieke maatregelen voor hen te treffen.
- Zowel in het perspectief van beleidsvoorbereiding als evaluatie, is het in kaart brengen van de sportdeelname en -behoefte van doelgroepen wenselijk. De afdeling Sport en Recreatie van de gemeente Amsterdam heeft het initiatief genomen tot het ontwikkelen van een **lokale sportmonitor** waarmee de sportdeelname regelmatig wordt gepeild. Als stadsdeel achten wij het wenselijk dat de gegevens die betrekking hebben op de sportdeelname van de bewoners van SLOV voor ons inzichtelijk worden gemaakt. Daarmee kan ons sportstimuleringsbeleid worden onderbouwd en geëvalueerd.
- Het belangrijkste sportstimuleringskanaal is nog steeds de school. Met het project **Jeugdsport In Beweging (JIB)** en via de verlengde schooldag kunnen scholieren in het basis- en voortgezet onderwijs kennismaken met verschillende georganiseerde takken van sport. Dit kanaal verdient de komende periode extra aandacht.

3 Actieplan 1998-2002

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk stellen wij een aantal actiepunten vast die voortvloeien uit de speerpunten van hoofdstuk 2. Paragraaf 3.2 bestrijkt het terrein van de sportfaciliteiten. Het gaat daarbij om het voorwaardenscheppende beleid van ons stadsdeel. In 3.3 richten wij ons op stimulansen waarmee de sportdeelname kan worden bevorderd. De actiepunten in 3.4 hebben betrekking op de organisatie van de sport in SLOV. In 3.5 is een tabel opgenomen die aangeeft in welke periode de acties plaatsvinden en een raming van de kosten die ermee gemoeid zijn.

3.2 Faciliteiten

De sector Stadsdeelwerken is belast met het voorwaardenscheppende sportbeleid. De reguliere taken hiervan zijn verhuur, onderhoud en beheer. In de komende vier jaar zullen de volgende acties worden genomen:

1 Afstemming met de structuurvisie

Er vindt al gefaseerd afstemming plaats tussen het sportbeleid en andere beleidsterreinen via de structuurvisie. Het is gewenst om het sportbeleid elke vier jaar bij te stellen aan de hand van een evaluatie. Dit kan conform de opzet van basisplannen per deelterrein. Er zal worden aangesloten bij het in wording zijnde basisinrichtingsplan. IJkpunten kunnen zijn:

- de sportmonitor, waarmee de sportdeelname in beeld wordt gebracht;
- de bezettingsgraad van sportaccommodaties.

Bij dit tweede punt zullen wij vooral de bespeling van de sportvelden in beschouwing nemen (zie ook actiepunt 4). Voor de plaats van sport in het basisinrichtingsplan gelden vanuit deze beleidssector ook specifieke wensen. De belangrijkste is dat sportvoorzieningen een geïntegreerd deel moeten zijn van buurten en wijken. Verdere verschuiving naar de periferie van de stad is ongewenst.

2 Efficiency van beheer

Om beter inzicht te krijgen in de efficiency van het beheer van sportvelden, en bovendien de tarifiering nadrukkelijker te onderbouwen, dient een kosten/baten-analyse van sportaccommodaties opgesteld te worden. Pas dan kan worden bepaald welke kosten gemoeid zijn met welke takken van sport, uitgedrukt in kosten per veldsoort. Op basis daarvan kunnen basis-onderhoudsplannen (werkplannen) gemaakt worden (zie ook actiepunt 1). Met de uitkomsten van deze analyse kan worden gezien welke personele capaciteit nodig is voor een bepaald (bijvoorbeeld een basis)onderhoudsniveau.

Op korte termijn zal met de veldsportverenigingen worden besproken welke taken in zelfwerkzaamheid kunnen worden uitgevoerd. De omvang van die taken zal worden gespiegeld aan het gewenste basisonderhoudsniveau en het daarvoor benodigde onderhoudspersoneel. In de tarifiering zal hiermee rekening worden gehouden. Tegelijkertijd wordt onderzocht in welke mate

arbeidsplaatsen in het kader van de Melkert 1-regeling kunnen worden ingezet voor het ondersteunen van verenigingen bij zelfwerkzaamheid.

3 Tarievenbeleid

Het huidige tarievenbeleid is nagenoeg onveranderd sinds de overdracht van accommodaties van de gemeente Amsterdam aan het stadsdeel. Dit betekent dat er geen eenduidige grondslag of systematiek aan de hoogte van de tarieven verbonden is. In de toekomst willen wij de tarifiering herzien. De volgende uitgangspunten gelden hierbij:

- het tarief heeft een relatie met de kostprijs, volgens de uitkomsten van de eerdergenoemde kosten/baten-analyse;
- het aangaan van budgetsubsidierelaties met een aantal huurders (bijvoorbeeld huurder betaalt kostprijs en stadsdeel subsidieert volgens nader te bepalen criteria);
- de huurder moet kunnen aantonen dat (indirecte) subsidie noodzakelijk is voor het voortbestaan van de vereniging/organisatie.

Het tarievenbeleid heeft voor het grootste deel betrekking op de veldsporten. Bij een herziening van tarieven zal het innen van precario voor reclameborden op sportvelden dan ook worden meegewogen.

Een afgeleid doel van herziening van de tarieven is dat wij de banden tussen ons stadsdeel en de hurende verenigingen willen aanhalen. Mede in dat licht achten wij het wenselijk dat wij inzicht krijgen in de sportgroepen die gebruik maken van gymlokalen in SLOV. De scholen hebben de vrijheid hun eigen tarieven vast te stellen. Wij zullen in overleg met de scholen bekijken hoe de tarieven voor het medegebruik van gymlokalen in de pas kunnen lopen met de uitgangspunten van deze nota. Inzet van ons stadsdeel zal zijn om een eenduidige tarifiering na te streven en de huur laagdrempelig te laten zijn.

4 Optimalisering van gebruik

Optimalisering van het gebruik van de sportparken is een zaak van continue aandacht. Hierin staat het stadsdeel niet alleen, en dient herverdeling van gebruiksmogelijkheden vooral te worden afgestemd op de stedelijke vraag naar sportvoorzieningen. Daarvoor geldt ook dat een veranderende vraag naar sport moet leiden tot een aanbod dat hiermee in de pas loopt. Sportpark Sloten-Oost en Riekerhaven hebben een overschot van velden. Riekerhaven heeft een theoretisch overschot van een handbalveld en vier voetbalvelden, Sloten-Oost van vier voetbalvelden. Bij het optimaliseringsvraagstuk voor sportvelden zien wij de volgende actiepunten:

- De netto sportoppervlakte op beide parken blijft gehandhaafd. Gezien de bevolkingsgroei van het stadsdeel tot tenminste 2005 zal deze oppervlakte op termijn nodig zijn.
- Wij zullen met de scholen in ons stadsdeel overleggen om het bewegingsonderwijs en schoolsportactiviteiten op onze sportvelden te stimuleren. Hier ligt ook een relatie met Jeugdsport In Beweging (zie 3.3).
- Sloten-Oost ontwikkelt zich verder tot een sportpark met een goede bezetting van sportverenigingen. Wij blijven ernaar streven om verschillende takken van verenigingssport op dit park onder te brengen. Velden op dit park die in de huidige situatie onvoldoende bespeeld worden, zijn bovendien nodig om de sportbehoefte van nieuwe bewoners op te vangen. Het verzoek van hockeyclub Xenios om hier een onderkomen te vinden zal nader worden gezien. Xenios heeft twee natuurgrasvelden of één kunstgrasveld nodig.

Ook een uitbreiding van de wielersfaciliteiten behoort tot de mogelijkheden voor intensivering van gebruik.

- Riekerhaven zal tot tenminste 2010 een sportbestemming behouden. De velden van dit park die na herstructurering vrijkomen, zullen een meer 'leisure'-achtige functie krijgen, gericht op sport en bewegen buiten verenigingsverband. Bij een sluitende exploitatieopzet van een particulier ondernemer geven wij fiat aan de aanleg van een skibaan.

5 Binnensportaccommodaties

Het gebruik van en de behoefte aan binnensportaccommodaties in het stadsdeel zullen worden onderzocht aan de hand van een analyse die nog dit jaar gemaakt wordt. Deze analyse heeft betrekking op het gebruik van alle onderwijs- en welzijnsaccommodaties in stadsdeel SLOV en maakt deel uit van het Integraal huisvestingsplan Welzijn/Onderwijs. Eventuele knelpunten in het medegebruik van gymnastieklokalen en -zalen zullen worden aangepakt in samenhang met het aanbod van overdekte sportaccommodaties in aangrenzende stadsdelen.

6 Overkapping van de wielersbaan

De Raad heeft met zijn besluit van 28 mei 1997 ingestemd met overkapping van de houten wielersbaan op sportpark Sloten volgens het daarbij geleverde investeringsplan en de exploitatiebegroting. De Koninklijke Nederlandse Wielers Unie heeft de wielersbaan aangewezen als dé trainingsaccommodatie voor het baanwielrennen van de unie in Nederland.

7 Watersportcentrum Slotersplas

Of het watersportcentrum Slotersplas alsnog op enigerlei wijze geprivatiseerd zal worden, is geen uitgemaakte zaak, en is mede afhankelijk van de ontsluitingsmogelijkheden voor deze accommodatie. Het exploitatietekort op het watersportcentrum behoudt daarbij onze aandacht. Aangezien het om een regionale voorziening gaat, en de bezoekers merendeels van buiten het stadsdeel komen, willen wij onder andere met de centrale stad bezien of een andere financiering tot de mogelijkheden behoort.

8 Sport in de openbare ruimte

Sporten en spelen in de buurt is voor kinderen een natuurlijke weg om kennis te maken met verschillende sportvormen. Ruimtelijke mogelijkheden daartoe dienen door ons te worden geboden om sport in de buurt te promoten. De recreatieve sportfaciliteiten in de openbare ruimte moeten eerst worden geïnventariseerd. Bekeken moet worden of de mogelijkheden tot bewegingsrecreatie voor de jeugd:

- voldoende zijn verspreid over de verschillende buurten en wijken;
- al of niet problemen opleveren in het gebruik tussen verschillende groepen jongeren en kinderen (relatie met het beleidsplan 'spelen in de buurt');
- al of niet overlast opleveren bij het gebruik voor de bewoners;
- zowel qua onderhoud als inrichting voldoende zijn afgestemd op het gebruik.

Genoemde aspecten geven de marges aan waarbinnen de stichting Impuls uitvoering kan geven aan haar sport- en spelactiviteiten in de wijken.

9 Bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid

Deze drie begrippen bepalen samen de voorwaarden waaraan sportaccommodaties moeten voldoen voor een optimaal gebruik. Ze zijn vooral relevant voor bepaalde doelgroepen van beleid, met name ouderen, kinderen en gehandicapten. Er geldt hier bovendien een relatie met de sociale veiligheid van sportvoorzieningen, meer specifiek voor vrouwen en meisjes. Wij willen in eerste instantie de beide sportparken, de hengelsportoevers en het watersportcentrum samen met afgevaardigden van de verenigingen/gebruikers op deze aspecten onderzoeken door middel van een schouw. Belangrijke aandachtspunten zijn:

- verlichting van (toegangs)paden;
- dichtheid van bossages;
- fysieke drempels;
- parkeervoorzieningen;
- bereikbaarheid met het openbaar vervoer.

3.3 Stimulansen

Uit een enigszins gedateerd onderzoek naar achtergronden, beleid en samenstelling van veldsportverenigingen, valt op te maken dat de clubs in SLOV over de gehele linie slechts voor een klein deel een afspiegeling vormen van de bevolkingssamenstelling van het stadsdeel. Dat is een belangrijk gegeven voor het bepalen van stimulansen. Vrouwen, kinderen en jongeren, en allochtonen zijn ondervertegenwoordigd bij de clubs op de parken Sloten en Riekerhaven. Migranteninstellingen en het sport- en spelteam bereiken daarentegen juist wel veel allochtonen, zij het dat het voornamelijk gaat om allochtone jongens, veelal van Marokkaanse komaf. De volgende actiepunten zien wij daarom als gewenst:

1 Sport- en spelteam

De geleidelijke uitbreiding van het sport- en spelteam van de stichting Impuls laat zien dat er behoefte is aan sport- en spelactiviteiten in de buurten. Het team draagt niet alleen bij aan sportstimulering, maar heeft ook een positief effect op de leefbaarheid en veiligheid van buurten. Bovendien levert het sport- en spelteam een bijdrage aan de werkgelegenheid voor langdurig werklozen. Het sport- en spelteam slaagt er goed in de allochtone jeugd te bereiken. Het aanbod van dit team heeft ook een sociale lading die verder reikt dan sport, bijvoorbeeld op het terrein van huiswerkbegeleiding en advies aan jongeren. Het gaat veelal om jongeren die, om wat voor reden dan ook, geen aansluiting vinden bij een sportclub. De samenwerking van het sport- en spelteam met de scholen, het sociaal-cultureel werk, buurtbeheer en migranteninstellingen zien wij als een goede weg waarlangs doelgroepen van het sportstimuleringsbeleid bereikt kunnen worden.

Wij blijven deze benadering van het sport- en spelteam die in de pas loopt met het jeugdbeleid ondersteunen, waarbij wij de volgende acties onderscheiden:

- Extra aandacht zal moeten uitgaan naar het verder uitbouwen van sportploegen per buurt onder auspiciën van een 'werkmeester' die de assistenten aanstuurt en begeleidt. Op deze wijze kunnen sport- en spelactiviteiten in alle buurtbeheergebieden worden georganiseerd.
- Het verbeteren van de sport- en spelfaciliteiten in de openbare ruimte -op pleinen, trapvelden en in de parken- aan de hand van een wensenlijst van de stichting Impuls, in samenwerking met het stadsdeel. Hiervoor kan worden aangehaakt bij de inventarisatie van het stadsdeel (zie

- faciliteiten, actiepunten 8) en het beleidsplan 'Spelen in de buurt'.
- Daarnaast willen wij de komende periode streven naar een tweede lijn in de sportstimuleringsaanpak van het team: de ondersteuningslijn voor de verenigingssport. Hierbij willen wij de buurtgerichte werkwijze van stichting Impuls voortzetten. Overigens betekent deze tweede lijn wel dat de doelstelling van het sport- en spelteam moet worden verruimd. Wij denken dan aan:
 - samenwerkingsprojecten van sportclubs in het stadsdeel en het sport- en spelteam. Deze projecten kunnen gericht zijn op kennismaking met takken van sport en kennismaking met de vereniging en de verenigingsorganisatie.
 - het inzetten van medewerkers van de stichting Impuls bij een aantal verenigingstaken die door kaderproblemen onder druk staan. Wij denken bijvoorbeeld aan klein onderhoud aan de accommodatie, toezicht houden en serviceverlening op de sportparken, assistentie bij sportactiviteiten en licht administratief werk. Hier geldt de eerdergenoemde relatie met de Melkert 1-regeling in het kader van het bevorderen van de werkgelegenheid (zie ook 2.3 en 3.2).

Om deze lijn in gang te zetten achten wij het wenselijk hierover eerst een gesprek te voeren met de verenigingen in het stadsdeel en met stichting Impuls, alvorens het plan verder uit te werken. Parallel daaraan kan een pilotproject met één sportclub worden gestart, zodat alvast ervaring wordt opgedaan.

Tot slot willen wij aandacht besteden aan toeleiding van kinderen en jongeren naar de sportverenigingen. In overleg met de stichting Impuls zullen wij de mogelijkheden daartoe inventariseren. Vooruitlopend daarop denken wij bijvoorbeeld aan een project 'buurtsportclub'. Doel van dit project is het opzetten en functioneren van een buurtsportvereniging door de jeugd in een daarvoor geschikte buurt van het stadsdeel. De jeugd doet door het vervullen van allerlei verenigingsfuncties ervaring op in het reilen en zeilen van een 'echte' vereniging, variërend van een bestuursfunctie tot het opruimen van sportmateriaal, het huren van een accommodatie en het geven van training. Met een dergelijk project kan de kloof tussen sportverenigingen en de 'klantenkring' van het sport- en spelteam worden verkleind. Bovendien kan het project ertoe leiden dat de jeugd in het stadsdeel op termijn kaderfuncties in de sport gaat bekleden. De begeleiding van dit project verdient nadere aandacht. Hiervoor kan een beroep worden gedaan op ondersteuning door één van de organisaties die opereren onder de vlag van de Landelijke Organisatie voor Sport en Bewegingsstimulering (LOS), bijvoorbeeld de stichting Spel en Sport die in Amsterdam is gevestigd. Het sport- en spelteam kan een rol spelen in de uitvoering van het project.

2 Ondersteuning georganiseerde sport

De organisatie van sportactiviteiten is een eerste verantwoordelijkheid van de verenigingen. Maar wij sluiten onze ogen niet voor de problematiek van veel verenigingen in ons stadsdeel, vooral op de terreinen van financiën, leden en kader. In onze optiek achten wij het niet zinvol en beleidsmatig ook niet gepast om deze problemen het hoofd te bieden door middel van subsidiëring. Wel willen wij met de verenigingen meedenken aan oplossingen, bemiddeling bieden bij overleg en expertise beschikbaar stellen bij planvorming. Onze gedachten gaan uit naar:

- het stimuleren van samenwerking tussen, dan wel fusies van verenigingen (per tak van sport en/of per accommodatie);
- het intensiveren van sportstimulering met en door sportverenigingen in

- ons stadsdeel (toernooien voor niet-leden, ledenwerfacties, buurttoernooien, kennismakingsactiviteiten);
- het leggen van contacten tussen sportverenigingen, migranteninstellingen en het sport- en spelteam (zie actiepunten 1 en 3.4);
- het in overleg met de clubs en de Kursuscentrale Amsterdams Sportief bevorderen van nieuwe kadervorming;
- het bieden van ondersteuning aan de sportverenigingen door professionals in het kader van de Melkert 1-regeling, bijvoorbeeld bij onderhoud en beheer, administratie en het begeleiden van verenigingsactiviteiten. Op stedelijk niveau is hiervoor reeds een functionele organisatie opgericht. Aansluiting bij de stichting Impuls behoort ook tot de mogelijkheden.
- het uitdragen van de bekendheid en het aanbod van sportverenigingen via de stadsdeelgids en andere publiciteitskanalen op stadsdeel- en buurniveau.

3 Evenementen

Om de positie van sport in het stadsdeel te verstevigen en de continuïteit van meer grootschalige activiteiten te benadrukken, willen wij met onze communicatieafdeling een evenementenkalender opzetten en uitdragen. Jaarlijks terugkerende sport- en spelevenementen, waaronder 'Olympia's Tour' en het 'Blauw Wit-Pinkstertoernooi' krijgen hierop een plaats, naast incidentele toernooien en publiekstrekkingen. Alle organisaties in het stadsdeel (waaronder uiteraard ook de sectoren van onze stadsdeelorganisatie) kunnen hun evenementen voor een jaarlijkse sluitingsdatum doorgeven aan het stadsdeel. Gedacht kan worden aan de toernooien van sportverenigingen, sportactiviteiten bij buurtfeesten, grote sportmanifestaties op het watersportcentrum (het opnemen van de watersportkalender) of de wielervedbaan en multiculturele sporttoernooien met de migranteninstellingen. Ook valt te denken aan het grootschalige 'trendy-jeugdsportproject' dat dit jaar in het stadsdeel plaatsvond.

4 'Jeugdsport in beweging' (JIB)

Opvallend is dat sportverenigingen in het stadsdeel enthousiaster zijn over het stedelijke project JIB dan de directies en vakleerkrachten van scholen. Vanwege een gebrek aan belangstelling bij scholen is dit project (nog) niet van de grond gekomen. Dit is een gemiste kans, gezien het omvangrijke bestand aan scholen in SLOV. De ontwikkeling naar een grotere autonomie van scholen, biedt juist kansen aan scholen om zich door middel van sport te profileren. Zo zijn er mogelijkheden in het kader van de verlengde schooldag om leerlingen kennis te laten maken met verschillende takken van sport. Het sport- en spelteam speelt daar al op in. Het stadsdeel wil in samenwerking met stedelijke consultants en regionale sportbonden een rol als bemiddelaar spelen tussen scholen en sportverenigingen. Wij nemen ons derhalve voor:

- sportverenigingen te benaderen met het verzoek om in samenwerking met de sportbond de mogelijkheden te bezien om een module voor JIB te organiseren;
- het overleg met de scholen te hervatten om JIB daar nogmaals onder de aandacht te brengen;
- te bemiddelen bij de afstemming van activiteiten tussen scholen en sportverenigingen/bonden.

3.4 Organisatie

De hiervoor geformuleerde actiepunten doen een beroep op het organisatorisch vermogen van alle bij sport betrokken actoren in het stadsdeel, maar ook daarbuiten.

De belangrijkste consequenties van de voorgenomen maatregelen voor de verschillende beleidssectoren en sportorganisaties zijn:

1 *Samenhang in sportbeleid*

Stimulansen voor sport en een passend accommodatiebeleid gaan hand in hand. Wij willen de afstemming tussen de sectoren Stadsdeelwerken en Welzijn/Onderwijs verbeteren door middel van:

- een vast contactpersoon/aanspreekpunt 'sportzaken' voor de drie beleidsterreinen stadsdeelwerken, welzijn en onderwijs, via het uitbreiden van de formatie en onder te brengen bij het stafbureau van Stadsdeelwerken;
- het regelmatig voeren van overleg tussen en binnen deze sectoren om uitvoering te geven aan de actiepunten in deze nota.
- het maken van afspraken over deze uitvoering naar aanleiding van dat overleg, in samenspraak met externe organisaties (sportverenigingen, sportbonden, stedelijke Sportraad, centrale stad, stichting Impuls, migranteninstellingen).

Omdat de meeste contacten van het stadsdeel met de verenigingen verlopen via Stadsdeelwerken, willen wij het aanspreekpunt voor sportzaken voor externen daar voortzetten. Vanzelfsprekend werkt deze beleidsmedewerker nauw samen met de sector Welzijn/Onderwijs.

2 *Aanstellen sportconsulent*

Wanneer sportstimulering werkelijk een plaats krijgt binnen het stadsdeel, overwegen wij op termijn een sportconsulent aan te stellen die dit beleid nog verder coördineert en uitwerkt. Deze consulent heeft niet alleen een bemiddelende rol en een begeleidingstaak in het veld (met scholen, verenigingen, zelforganisaties en de stichting Impuls), maar tevens een afstemmingsfunctie binnen de stadsdeelorganisatie. De consulent is vooral een regelaar. Daarnaast is deze M/V ook belast met beleidsondersteunend werk en zal derhalve nauw samenwerken met de coördinator van het sportbeleid (zie actiepunt 1).

3 *Sportadviesraad*

De belangstelling van verenigingen voor het opzetten van een sportadviesraad in SLOV is groot. Een conceptstatuut voor deze raad is inmiddels opgesteld. Deze raad stelt zich ten doel de mening van de sport in alle geledingen van het stadsdeel te laten doorklinken in de beleids- en besluitvorming over sportzaken. De sportadviesraad kan gevraagd en ongevraagd advies geven aan ons bestuur. Wij zullen de bijeenkomsten van deze raad tenminste één maal per jaar bijwonen. Belangrijker nog vinden wij het om met enige regelmaat met de sportadviesraad van gedachten te wisselen over actuele beleidszaken. Deze nota lijkt ons een uitstekend aangrijpingspunt om hiervan een traditie te maken.

3.5 Fasering en financiering

Tabel 1: Fasering en kostenraming van de voorgestelde acties

Actie	Periode	Kostenraming
Aanstellen van een coördinator sportbeleid bij de sector Stadsdeelwerken	1998 (e.v.)	0,6 fte salarisschaal 9
Aanstellen sportconsulent	1998 (e.v.)	0,8 fte salarisschaal 7
Regelmatig in kaart brengen van de sportdeelname door middel van een monitorinstrument	tweejaarlijks te beginnen in 1998	f 10.000,- (co-financiering gemeente mogelijk/ofwel aansluiten bij leefbaarheidsmonitor)
Evalueren van het sportbeleid aan het einde van elke beleidsperiode	vierjaarlijks, te beginnen in 2002	intern
Opstellen van een kosten/baten-analyse voor sportaccommodaties	1998	f 15.000,-
Bepalen basisonderhoudsniveau sportaccommodaties	1998	intern
Inventariseren mogelijkheden voor zelfwerkzaamheid bij clubs	1999	intern
Inventariseren mogelijkheden tot inzetten van professionals in kader van de Melkert 1-regeling voor onderhoud/beheer/activiteitenondersteuning bij verenigingen	1998-1999	intern
Herziening tarievenbeleid	1999-2000	intern
Onderzoek medegebruik gymnastieklokalen gekoppeld aan beleidsafstemming onderwijs/sport	1997-1998	meenemen in te starten inventariserend onderzoek naar gebruik van onderwijs- en welzijnsaccommodaties
Optimalisering gebruik sportparken	1998-2002	intern/gemeente Amsterdam
Exploitatieverbetering watersportcentrum Sloterpas	1998-1999	intern
Inventarisatie recreatieve sportfaciliteiten in de openbare ruimte, alsmede ten aanzien van aspecten spreiding, overlastbeperking, gebruiksmogelijkheden en onderhoud/inrichting	1998-1999	intern
Schouwen/onderzoeken en verbeteren van de buitensportaccommodaties op de aspecten bereikbaarheid, toegankelijkheid, bruikbaarheid en sociale veiligheid	1999-2000	intern/PM
Uitbouwen sport- en spelploegen per buurt onder auspiciën van een 'werkmeester' voor alle buurtbeheergebieden	1998-2000	PM/Impuls
Opzetten tweede lijnsfunctie bij Impuls ter ondersteuning van de sportverenigingen	1998-2002	PM/Impuls

Vorbereiden, uitvoeren en begeleiden van een project dat kinderen toeleidt naar sportclubs, bijvoorbeeld een project 'buurt-sportclub'	1999-2001	Externe begeleidingskosten f 25.000,-; voorbereiding en uitvoering PM/Impuls/intern
Komen tot een samenwerkingsverband tussen sportverenigingen in het stadsdeel cq een sportadviesraad	1998	intern
Ondersteunen van de sportverenigingen in brede zin (kader, samenwerkingsverbanden, sportstimulering)	1998-2002	intern
Opzetten en uitdragen van een evenementenkalender	jaarlijks	intern; druk en vormgeving f 5000,-
Promoten van en bemiddelen bij het project 'Jeugdsport in beweging'	1998 (e.v.)	intern

Verdeeld over de begrotingsjaren zijn de kosten per jaar terug te vinden in tabel 2.

Tabel 2: Kosten voortvloeiend uit actieplan sport 1998-2002 exclusief extra salariskosten en PM

1998	f 30.000,-
1999	f 15.000,-
2000	f 25.000,-
2001	f 10.000,-
2002	f 15.000,-

Deze bedragen zijn exclusief de structurele jaarlijkse kosten voor formatieuitbreiding (geraamd op f 100.000,- inclusief bureau- en overheadkosten). Ook de structurele kosten voor uitbreiding van het takenpakket van het sport- en spelteam van Impuls zijn hier niet bij inbegrepen. Dekkingsmogelijkheden kunnen gevonden worden in:

- efficiencywinst als gevolg van het werken met basisonderhoudsniveaus voor de sportaccommodaties en het bevorderen van zelfwerkzaamheid bij sportverenigingen;
- het verbeteren van de exploitatie van het watersportcentrum;
- optimaliseren van het gebruik van sportvelden (hogere huurinkomsten) in combinatie met het deels bestemmen van Riekerhaven als leisurepark met marktconforme huurprijzen.

Geraadpleegde documenten

- Bottenburg, Maarten van en Kees Schuyt, *De maatschappelijke betekenis van sport*. NOC*NSF, Arnhem: juni 1996.
- Dienst Welzijn Amsterdam, afdeling Sport en Recreatie, *Overzicht bespeeling sportparken*. Amsterdam: februari 1997.
- Dienst Welzijn Amsterdam, afdeling Sport en Recreatie, *Beleidsplan verenigingssport* (vervolgnotitie). Amsterdam: 12 februari 1997.
- Impuls. *Sport en spelteam Slotervaart/Overtoomse Veld verslag 1996*.
- Marktplan Adviesgroep, *Ontwikkelingsperspectieven Wielerbaan Sloten Amsterdam* (concept eindrapportage). Amsterdam: juni 1994.
- Minos & Twisk, *Exploitatieplan watersportcentrum Sloterplas* (concept). Tilburg: 30 juli 1996.
- NOC*NSF, '*... en sponsors zijn al net zo moeilijk te vinden als vrijwilligers*'. Enquête: de zorgen van sportclubs. Arnhem: november 1996.
- NOC*NSF, *Ruimte voor ontwikkeling*. Maatregelen ter verbetering van de ondersteuning van de breedtesport in Nederland in de periode 1997-2001 (concept ten behoeve van de besluitvorming tijdens Algemene Vergadering 20 mei 1997). Arnhem: 1997.
- Oosten, Ella van, *Watersportcentrum Sloterplas* (brochure). Amsterdam 1996.
- Stadsdeel SLOV, *Basisinrichtingsplan voor de openbare buitenruimte* (concept). Amsterdam: 21 februari 1992.
- Stadsdeel SLOV, *Program-akkoord raadsperiode 1994-1998*. PVDA, VVD, D66, CDA. Amsterdam: 1994.
- Stadsdeel SLOV, *Nota Spelen in de buurt*. Amsterdam: februari 1996.
- Stadsdeel SLOV, *Startnotitie Lokaal jeugdbeleid*. Amsterdam: 15 oktober 1996.
- Stadsdeel SLOV, *Notitie betreffende de bespeeling van de sportparken Riekerhaven en Sloten* (intern). Amsterdam: 1996.
- Stadsdeel SLOV, *Evaluatie sport en spelteam 1996 en aanvraag uitbreiding, tevens begrotingswijziging 97/006*. Amsterdam: 11 maart 1997.
- Stadsdeel SLOV, *Nota Overkapping wielerbaan sportpark Sloten*. Amsterdam: 22 april 1997.
- Stichting Sportpark Sloten, *Jaarverslag 1995-1996*. Amsterdam: 21 oktober 1996.

- Van Dijk, Van Soomeren en Partners, *Sport en allochtonen: feiten, ontwikkelingen en beleid (1986-1995)*. Ministerie van VWS, Rijswijk: 1996.
- Werkgroep '2duizend, *Welzijnsplan Slotervaart/Overtoomse Veld*. Amersfoort/Utrecht, juni 1994.
- Werkgroep Sportdebat, *Aanzet tot een Amsterdamse samenwerkingsovereenkomst voor de sport*. Amsterdam, januari 1996.